

02 Žák primární školy

4. března 2008

Žák primární školy – charakteristika, specifika, rozdíly mezi žáky

Věk přibližně 6 – 11 let

Do školy jsou žáci přijímáni po dosažení určitého stupně zralosti, aby byla zaručena jistá úroveň základních schopností a dovedností, se kterými se ve škole pracuje.

Na prvním stupni základní školy by měli být žáci, kteří jsou schopni samostatně existovat ve školních podmínkách.

Úroveň zralosti se zjišťuje v oblasti

- kognitivní – rozvoj vnímání, představivosti, pozornosti, ...
- emocionálně-sociální – schopnost přijmout roli školáka, komunikovat s učitelem,...
- pracovní – dítě by mělo být odpovědné za splnění zadaných úkolů, mělo by u nich určitou dobu setrvat,
- somatické – podle posouzení pediatra o celkové zralosti organismu (Valentová, 2001).

Testování školní zralosti

Testuje se lateralita, barvy, rozlišování geometrických tvarů, počítání do 10, slovní zásoba, výslovnost – básnička, písnička

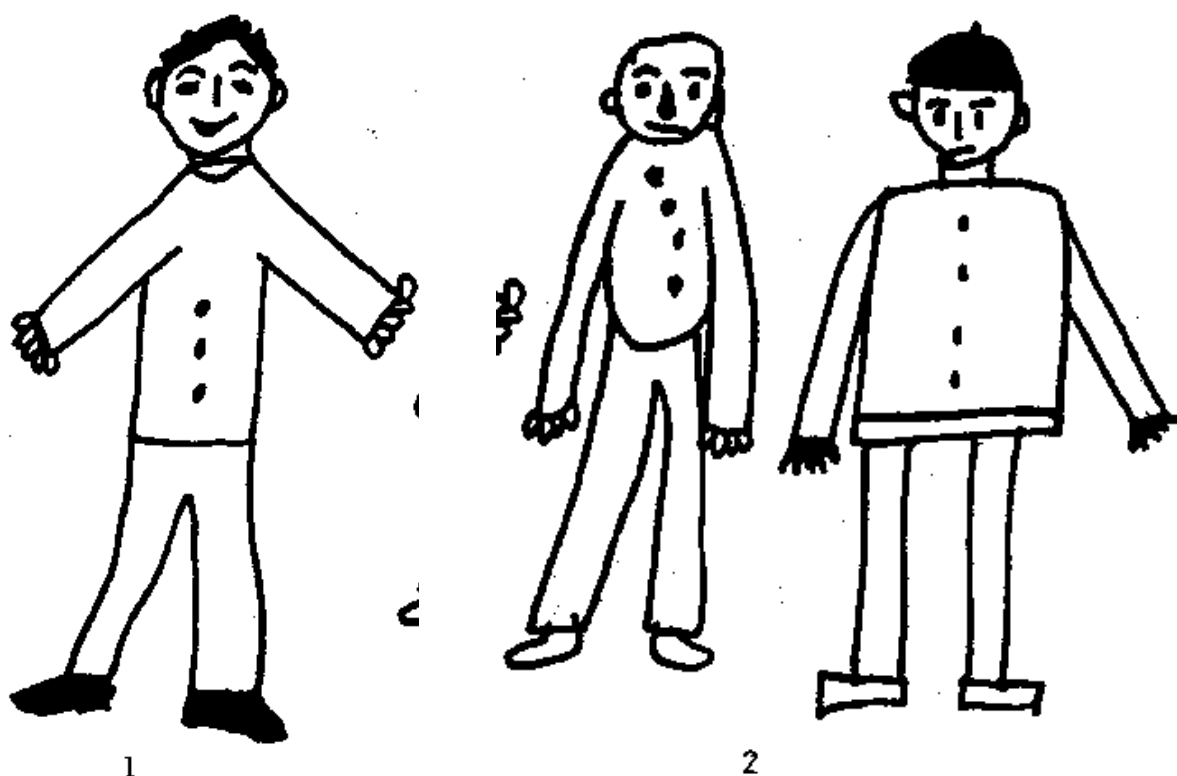
Různé testy:

Z řady obrázků vybrat ten, který tam nepatří

Kern-Jiráskův orientační test školní zralosti

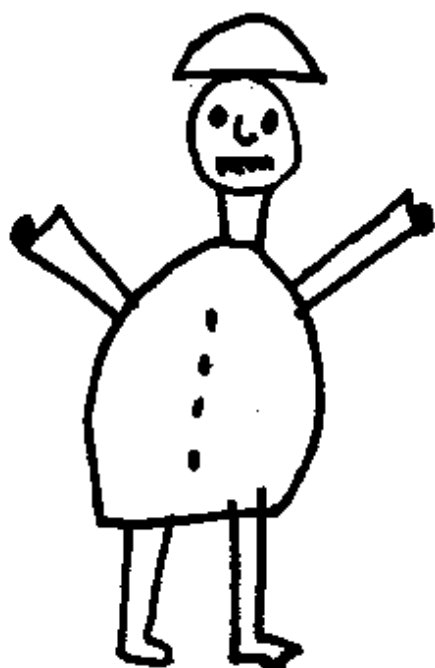
Příklady z Kern-Jiráskova testu školní zralosti

Nakresli nějakého pána tak, jak to umíš.

1. Nakreslená postava musí mít hlavu, trup a končetiny. Hlava je s trupem spojena krkem a není větší než trup. Na hlavě jsou vlasy (popř. je zakrývá čepice nebo klobouk) a uši, v obličeji oči, nos a ústa. Paže jsou zakončeny pětiprstou rukou. Nohy jsou dole zahnuté. Vyjádření mužského oblečení. Postava je nakreslena tzv. syntetickým způsobem.

2. Splnění všech požadavků jako na jedničku kromě syntetického způsobu zobrazení. Tři chybějící části (krk, vlasy, jeden prst ruky, ne však část obličeje) mohou být prominuty, jsou-li vyváženy syntetickým způsobem zobrazení.

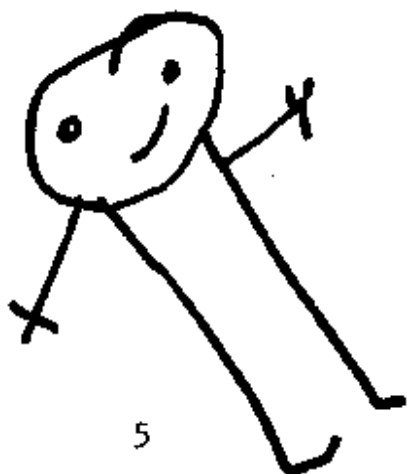
3

3. Kresba musí mít hlavu, trup a končetiny. Paže nebo nohy jsou nakresleny dvojčarou. Tolerujeme vynechání krku, uší, vlasů, oděvu, prstů a chodidel.

4

4. Primitivní kresba s trupem. Končetiny (stačí jen jeden pár) jsou vyjádřeny jen jednoduchými čarami.

5

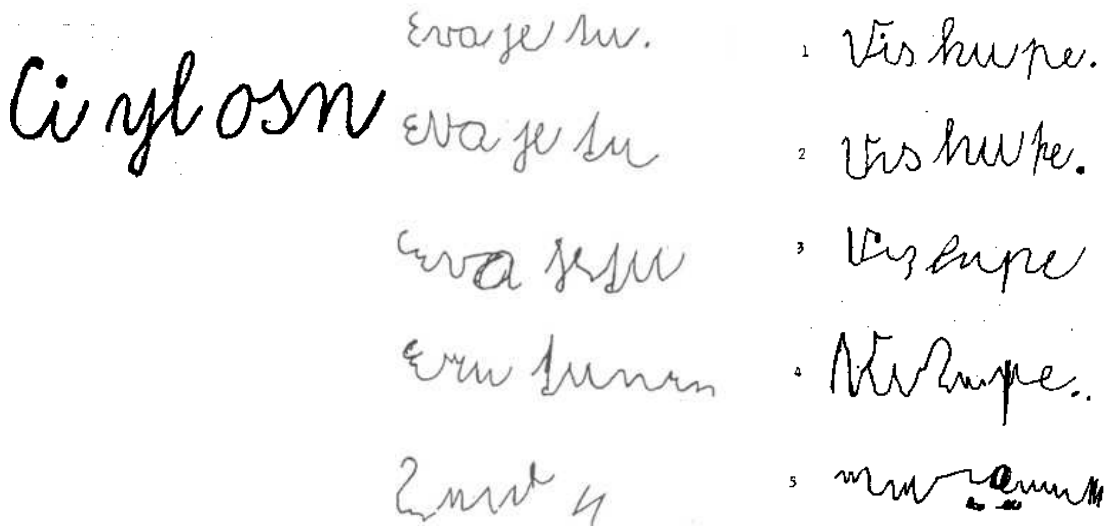
5. Chybí jasné zobrazení trupu ("hlavonožec" nebo "překonávání hlavonožce") nebo obou párů končetin.

Test psaní

„Podívej se, tady je něco napsáno. Ty ses ještě psát neučil/a, ale zkus, jestli bys to taky uměl/a. Hezky se dívej, jak je to napsáno, a tady vedle na prázdné místo to také napiš.“

Buď to bývá nesmyslná věta, ve které jsou použity různě obtížné tvary písmen, nebo např. věta: „Eva je tu.“

Příklady z testu psaní

Vyhodnocení testu psaní

1. Zcela dobře čitelné napodobení napsané předlohy. Písmena nejsou dvakrát větší než v předloze. Začáteční písmeno má výrazně patrnou výšku velkého písmene. Písmena jsou dokonale spojena ve tři slova. Nesmí chybět tečka nad písmenem i nebo j. Opsaná věta se neodchyluje od vodorovné linie o více než o 30%.

2. Ještě čitelné napodobení napsané věty. Na velikosti písmen ani na dodržení vodorovné linie nezáleží.

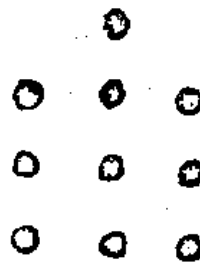
3. Je patrné členění alespoň na dvě části. Lze rozpoznat alespoň čtyři písmena předlohy.

4. S předlohou jsou si podobná alespoň dvě písmena. Celek ještě tvoří řádku "písma".

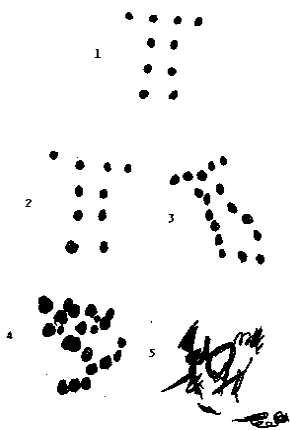
5. Čmárání.

Test teček

Tady jsou takové puntíky, zkus to tady vedle nakreslit zrovna tak.

Příklady výsledku a vyhodnocení testu teček

1. Téměř dokonalé napodobení předlohy. Tolerujeme jen velmi malé vychýlení jednoho bodu z řádky nebo sloupce. Zmenšení obrazce je přípustné, zvětšení nemá být o více než o polovinu. Obrazec musí být rovnoběžný s předlohou.

2. Počet i sestavení bodů musí odpovídat předloze. Lze promítnout vychýlení až tří teček o půl šířky mezery mezi řádky nebo sloupci.

3. Celek se svým obrysem podobá předloze. Výškou a šířkou ji nepřevyšuje více než dvakrát. Teček nemusí být správný počet, ale nesmí jich být víc než dvacet a méně než sedm. Toleruje se jakékoli pootočení - i o 180°.

4. Obrazec se svým obrysem již nepodobá předloze, skládá se ale ještě z teček. Na velikosti obrazce a na počtu teček nezáleží. Jiné tvary (čáry) nejsou přípustné.

5. Čmárání.

První školní den

- Žák v doprovodu rodičů
- Speciální program pro prvňáky
- Atmosféra ve škole, třídě
- Pomůcky, které si žák může v tašce odnést domů
- Důležité je, aby měli prvňáci už první den pocit, že se něco naučili – krátká básnička, písnička; kresba obrázku

Začátek školy – změny

- Časová struktura dne – vstávání, rozvrh hodin, podřízení se požadavku na přesnost
- Prostor – cesta do školy, školní třída, která není uzpůsobená na hraní, místo, na kterém žák sedí během vyučování
- Sociální vztahy – oddělení dítěte od rodičů, vznik vztahů se spolužáky, kteří nejsou vždy známí z předškolního období, vztah s učitelem

Didakticko-metodická oblast

- Systematické učení – aktivity jsou nařízené a nezávisí na vůli žáka
- Hodnocení školní činnosti – pochvala, známky, připomínky, snaha o dosažení standardu
- Povinnosti připravovat se na školní činnosti – domácí úkoly, chystání pomůcek

Různé možnosti adaptace

- Začátek školy, jako pole pro další rozvoj osobnosti dítěte
- Hledání rovnováhy mezi požadavky okolí a subjektivním světem dítěte
- Zlom ve zvycích, vztazích s okolím, v nových požadavcích na dítě
- Neschopnost adaptace vedoucí místo rozvoje k regresi vývoje osobnosti dítěte

Charakteristika žáka primární školy

- Pohybová soustava, Smyslová soustava, Fyzický vývoj, Kognitivní oblast, Způsob uvažování

Pohybová soustava

- Sedmileté dítě dokáže lépe než předškolní skákat, šplhat, psát, kreslit apod. Na počátku školní docházky ovšem jmenované pohyby znamenají velkou psychickou zátěž.
- Propojenost nervové soustavy s pohybovou není na tak dokonalé úrovni jako u dospělého člověka, takže žákům koordinace více pohybů dělá problémy, které postupně mizí.
- Již na konci 1. stupně je koordinace pohybů velmi podobná dospělému člověku, i když své dokonalosti dosahuje až kolem osmnácti let věku (Markosjan, 1980).
- Značného vývoje dosahuje hlavně jemná motorika. Podle Berkové (2005) je tím zaručena schopnost naučit se psát čitelně právě v tomto věku. Kresby žáků 1. stupně ZŠ se vyznačují lepší organizací prostoru a větším důrazem na detail.

Smyslová soustava

- Smyslové orgány jsou u 7 – 12letých žáků prakticky stejné jako smysly dospělého člověka.
- Pro učitele je ovšem důležité znát jejich kvality, protože stejně jako smysly dospělých i smysly dětí trpí různými poruchami, na které je nutné brát ohled.
- Ze všech smyslů je u žáků prvního stupně základní školy nejvýraznější vývoj sluchu. Např. pro rozeznávání výšky tónů je desetiletý žák ve srovnání se sedmiletým dvakrát citlivější (Markosjana 1980).

Fyzický vývoj

- Zvyšuje se tempo růstu výšky i váhy, a to postupně s přibývajícím věkem.
- Od věku kolem devíti let předhánějí dívky chlapce v tělesné výšce (Berková, 2005).
- Rychlý růst některých kostí může způsobovat i zdravotní potíže – nedostatek vápníku nedostatečně pevné kosti – vyšší riziko úrazu v tělesné výchově nebo riziko poškození páteře (lordóza, kyfóza, skolióza) způsobené špatnými návyky v držení těla nebo nevhodným školním nábytkem (Markosjan, 1980).

Kognitivní oblast

- Myšlení logické, flexibilní a organizovanější než v nižším věku.
- Žáci mohou logicky usuzovat o konkrétních zjevných věcech a jejich jednání se odpoutává od egocentrizmu typického pro nižší vývojový stupeň.
- Schopnost zpracovávat informace a přemýšlet o jejich pravdivosti.
- Uvažování začíná být cíleně zaměřené a pozornost se stává selektivní.
- Rozvoj dlouhodobé paměti ulehčuje zapamatování nových věcí i jejich snazší vybavování v případě potřeby.
- Motivace žáků použít to, co již umí, vede k dalšímu rozvoji myšlení, k čemuž by měly přispívat i učební aktivity ve škole.
- Žák 1. stupně je již schopen jisté seberegulace nejen v běžném jednání, ale i ve školním prostředí.
- Při učení začíná využívat metakognitivní strategie, tzn. ví, co a proč to dělá.

Způsob uvažování

- Během prvních dvou let školní docházky můžeme u žáků pozorovat odklon od čistě egocentrického uvažování o skutečnosti.
- Sklony k chápání světa realisticky se prohlubují pomocí vlastních zážitků jako je pozorování, imitace pracovních postupů, zažití příčiny jevů atd. Vytváření pojmů se děje plně na základě vlastního zážitku.
- Osmileté dítě je schopno deduktivně uvažovat. Naivní realismus žáků předškolního věku a počátku školní docházky se mění v kritický realismus.
- Žáci se v průběhu prvního stupně odpoutávají od vlastních zážitků, což v praxi znamená, že schopnost dlouhodobého zapamatování je vázaná i na jiné cesty poznání než zážitky.

Jedinečnost každého žáka

- V rámci třídy je tolik individualit, kolik je v ní žáků. Neexistují dva žáci ve všech ohledech stejní.
- Homogenita ve třídě je utopií
- Před revolucí představa průměrnosti, stejné podmínky pro všechny – všichni jsou v určitém věku na stejné vývojové úrovni

Rozdíly mezi žáky

Somatické, Kognitivní, Emocionální, Biografické, Socio-kulturní, Sociální chování a jednání, Pohlavní, Kulturní a náboženské

Vyrovňování se s rozdílností

Učební situace přizpůsobené individuálním potřebám, otevřené učební a vyučovací formy, hodnocení individuálních pokroků, integrativní formy výchovy a výuky

Použitá literatura

- BERK, Laura E. *Entwicklungspsychologie*. München: Pearson Studium, 2005. 3. vydání. ISBN 3-8273-7110-4.
- MARKOSJAN, Akop Artaschessiwitsch. *Anatomisch-psychologische Besonderheiten der Grundschul Kinder*. In: Rost, D. H. (ed.) *Entwicklungspsychologie für die Grundschule*. Bad Heilbrunn/Obb.: Klinghardt, 1980, s. 41 – 52. ISBN 3-7815-0392-5.
- REHLE, Cornelia, THOMA, Pius. *Einführung in grundschulpädagogisches Denken*. 1. vydání, Donauwörth: Auer, 2003. ISBN 3-403-04010-0.
- SCHENK-DANZINGER, Lotte. *Entwicklungspsychologie*. Přepřacováno Karlem Riederem. Wien: Öbvht, 2002. ISBN 3-209-03681-0.
- VALENTOVÁ, Lidmila. *Vstup dítěte do školy z hlediska školní připravenosti*. In: Kolláriková, Z., Pupala, B. (eds.) *Předškolní a primární pedagogika*. Praha: Portál, 2001, s. 219 – 232. ISBN 80-7178-585-7.